

туристичної галузі. Вони призводять до значних матеріальних втрат, різного роду захворюванням серед туристів та складають негативне враження від поїздки. Вплив ризиків на об'єкт індустріального туризму може призвести до втрати частини доходів, виникнення негативної суспільної думки про діяльність підприємства, банкрутства та ін.

Тому в статті досліджено види ризиків, які притаманні саме індустріальному туризму. Визначені види ризиків допоможуть зменшити можливість їх виникнення, повністю викоринити їх та створити міцну програму регулювання ризиками, що є важливим завданням для туристичних підприємств та місцевого уряду.

Джерела т алітература:

1. Алейнікова Г. М. Організація і управління тур бізнесом / Г. М. Алейнікова. – Донецьк : ДІТБ, 2002. – 184 с.
2. Богомолова Е. С. Организация и регулирование туристско-рекреационного комплекса региона : монография / Е. С. Богомолова. – Майкоп, 2005. – 153 с.
3. Власова Н. Н. Перспективы развития делового туризма в Луганской области / Н. Н. Власова, Ю. В. Борисенко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць : в 6 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Вип. 252. – Т. 3. – 300 с.
4. Косолапов А. Б. Управление рисками в туристском бизнесе / А. Б. Косолапов. – М. : Кнорус, 2009. – 288 с.
5. Федорченко В. К. Туристичний словник-довідник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.
6. Mader T. Produzierende Betriebe als touristische Attraktionen im Ruhrgebiet. Grundlagen, Erscheinungsformen, Probleme. Magisterarbeit, Heinrich-Heine Universitaet Duesseldorf. Diplomica GmbH / T. Mader. – Hamburg, 2003. – 163 p.
7. Боголюбов В. С. Факторы и условия устойчивого развития системы туризма : региональный аспект : монография / В. С. Боголюбов, С. А. Севастьянова. – СПб. : Нака-Центр Эльга, 2005. – 543 с.

Сенченко О.С.

УДК 336.711.65

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ «БРУДНИХ» ГРОШЕЙ

Постановка проблеми. «Відмивання» грошей – не нове явище, воно таке ж старе, як поняття злочину. Злочинці завжди намагалися приховати незаконно одержані капітали, щоб стерти всі сліди своїх злочинів. Між тим форми і розміри цього типу злочинів розвинулися в наші роки. Починаючи з 70-х років, розширення ринку наркотиків і глобалізація організованої злочинності призвели до загострення проблеми «відмивання» грошей.

Питання легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом, тривалий час лишається гостро актуальним. Незважаючи на величезні зусилля, спрямовані на протидію легалізації «брудних» грошей, ефективної системи боротьби з цим явищем у світі ще досі не створено. Розрахунок масштабів тіньового сектора для України показує достатньо високий його рівень: 36% від офіційного ВВП за підсумками II кварталу 2009 року за даними Міністерства економіки України [8]. У розвинених країнах масштаби тіньової економіки відносно невеликі і складають приблизно 5-15% ВВП. У країнах, що розвиваються, тіньовий сектор грає більш помітну роль. Так, в деяких з них тіньова економіка навіть переважає офіційну (Нігерія, Болівія, Таїланд). Середні масштаби тіньової економіки в країнах, що розвиваються, складають в середньому 35-45%.

Як і інші члени світової спільноти, Україна активно вживає заходи щодо запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом. Тому зрозумілим є прагнення вітчизняних законодавців створити необхідну та відповідну нормативну базу на виконання вимог світового співтовариства в напрямку протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Світові й вітчизняні науковці та практики також приділяють значну увагу проблемам регламентації, організації і функціонуванню механізмів боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Серед дослідників цього питання – П.Алан, Б.Фергельст, А.Сухоруков, О.Бережний, О.Барановський, С.Гуржій, С.Дмитров, В.Коваленко, О.Мозенков, Т.Клебанова, О.Раєвнева, Н.Дубровіна.

Не вирішені раніше частини проблеми.

Зобов'язання держави щодо здійснення ефективної боротьби з відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, втілюються у відповідних законодавчих та нормативно-правових актах, основними з яких є: Закони України «Про банки і банківську діяльність» [1], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», який Законом України від 18 травня 2010 року N 2258-VI викладено у новій редакції [3], «Про боротьбу з тероризмом» [2], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [4], Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», затверджене постановою Правління НБУ від 14.05.2003 № 189 [6], а також методика оцінки ризиків використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму (далі – методика з легалізації) [5].

Зупинюся більш детально на зазначеній методиці з легалізації. Визначений у методиці з легалізації набір показників діяльності банків, що можуть сигналізувати про потенційне використання послуг останніх для відмивання кримінальних доходів або фінансування тероризму не є вичерпним.

Мета і задачі статті.

Метою статті є вдосконалення законодавства у сфері боротьби з відмиванням «брудних» грошей шляхом надання теоретичних та практичних рекомендацій, які можуть бути використані відповідними законотворчими і регулюючими органами, для поліпшення ситуації у напрямку відмивання коштів та протидії тероризму.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних задач:

- проаналізувати сучасний стан законодавчої бази, яка регулює систему відмивання коштів, отриманих злочинним, особливо детально розглянути методичку оцінки ризиків використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму, виявити її недоліки;
- запропонувати конкретні індикативні показники, які вирішують виявлені недоліки.

Виклад основного матеріалу.

Для визначення індикативних показників щодо оцінки ризиків використання банків з метою відмивання кримінальних доходів було проаналізовано показники певних форм статистичної звітності банків [7], а саме:

- форма № 1 «Щомісячний баланс»;
- форма № 10 «Оборотно-сальдовий баланс банку»;
- форма № 200 «Звіт про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу»;
- форма № 201 «Звіт про кількість клієнтів банку, що підлягають ідентифікації»;
- форма № 538 «Інформація про купівлю безготівкової іноземної валюти за дорученнями клієнтів банку»;
- форма № 604 «Звіт про формування резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями»;
- форма № 527 «Звіт про оборот готівкової іноземної валюти»;
- форма № 748 «Звіт про касові обороти банку».

Отже, на основі проведеного аналізу статистичної звітності, що подається до Національного банку України, на предмет виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з реалізацією схем щодо легалізації коштів, а також діючого законодавства була сформована система індикативних показників для оцінки внутрішніх ризиків використання банків з метою відмивання кримінальних доходів.

I_1 – частка запитів від Уповноваженого органу (далі – УО) до загальної кількості операцій про які надсилалися звіти УО.

$$I_1 = \frac{K_{\text{ФОН}}}{K_{\text{ФОЗ}}}, \quad (1)$$

де $K_{\text{ФОН}}$ – кількість фінансових операцій, щодо яких було надіслано файли-повідомлення (форма № 200, рядок 1 колонка 3);

$K_{\text{ФОЗ}}$ – кількість фінансових операцій, за якими надіслано файл-запити від УО (форма № 200, рядок II колонка 3).

I_2 – частка фінансових операцій, що підлягають обов'язковому моніторингу, внесених УО до реєстру.

$$I_2 = \frac{K_{\text{ФОР}}}{K_{\text{НПОФМ}}}, \quad (2)$$

де $K_{\text{ФОР}}$ – кількість фінансових операцій, інформація про які внесена до реєстру (форма № 200, рядок I колонка 3);

$K_{\text{НПОФМ}}$ – надіслані УО повідомлення про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу (форма № 200, рядок 1 колонка 3).

I_3 – суми переказів за кордон іноземної валюти «з іншою метою», які можуть здійснюватися без зовнішньоекономічного контракту (форма № 538, колонка 4, колонка 8 щодо операцій з кодом 04 «з іншою метою»), до кількості таких операцій за звітний період.

Даний показник (I_3) дає змогу виявити банківські підрозділи, клієнти яких здійснюють найбільші за обсягом та кількістю операції з переказу іноземної валюти «з іншою метою» без зовнішньоекономічного контракту.

Такі операції можуть містити певну потенційну загрозу «виводу» капіталів (походження коштів може також бути сумнівним) за кордон. При цьому, згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює чи перевищує 150000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, - 13000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 150000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, - 13000 гривень), за умови, що переказ коштів здійснено особою, за відсутності зовнішньоекономічного контракту.

Отже, даний показник також може характеризувати ефективність роботи служби фінансового моніторингу банку на предмет виявлення фінансових операцій за цією ознакою обов'язкового фінансового моніторингу.

I_4 – частка комісійного доходу від розрахунково-касового обслуговування клієнтів у загальному доході банку.

$$I_4 = \frac{K_{\text{КДРКО}}}{K_{\text{ЗДБ}}}, \quad (3)$$

де $K_{\text{КДРКО}}$ - розмір комісійного доходу від розрахунково-касового обслуговування клієнтів (форма №10, дані балансового рахунку №6110);

$K_{\text{ЗДБ}}$ – загальний дохід банку (форма № 1, рядок «Доходи – усього»).

Величина перерахованих показників $I_1 - I_4$ допомагає оцінити стан справ у банку щодо ризику здійснення так званого «розриву ланцюга», тобто маскування слідів незаконного походження доходів шляхом зміни власників коштів, їх фізичного переміщення та зняття готівкою. Так, значна частка видатків за вказаними символами може свідчити про перманентне зняття готівкових коштів, наприклад, за втраченим паспортом, тощо.

I_5 – частка виданих кредитів готівкою від загальної кількості виданих кредитів.

$$I_5 = \frac{K_{\text{ГК}}}{K_{\text{СВК}}}, \quad (4)$$

де $K_{\text{ГК}}$ – сума виданих кредитів готівкою (форма № 748, колонка 3, рядок з кодом 45 «Видача кредитів готівкою»);

$K_{\text{СВК}}$ – загальна сума виданих кредитів (форма № 604, колонка 3 «Заборгованість за кредитними операціями», рядок 1 «Усього»).

Вищезазначені показники $I_1 - I_5$ також слугують базовими індикаторами в ризику залучення банку до так званої «конвертаційної» схеми.

I_6 – частка випадків, в яких посадову особу банку було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення до кількості порушень, виявлених за результатами останньої інспекційної перевірки НБУ/ТУ НБУ.

$$I_6 = \frac{K_{\text{ПС}}}{K_{\text{ПНБУ}}}, \quad (5)$$

де $K_{\text{ПС}}$ - кількість випадків, в яких посадову особу банку було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення (внутрішньобанківська база);

$K_{\text{ПНБУ}}$ – кількість порушень, виявлених за результатами останньої інспекційної перевірки НБУ/ТУ НБУ (результати інспектування НБУ з питань фінансового моніторингу (внутрішньобанківська база)).

I_7 – середній обсяг штрафів сплачених в якості заходів впливу що припадає на одне порушення виявлене службою внутрішнього аудиту банку.

$$I_7 = \frac{K_{\text{ШЗВ}}}{K_{\text{ПВА}}}, \quad (6)$$

де $K_{\text{ШЗВ}}$ – обсяг штрафів сплачених в якості заходів впливу за виявлені НБУ/ТУ НБУ порушення (за обраний період) (обсяг штрафних санкцій, застосованих НБУ (внутрішньобанківська база)).

$K_{\text{ПВА}}$ – кількість порушень, виявлених службою внутрішнього аудиту банку (результати внутрішнього аудиту (внутрішньобанківська база)).

I_8 – середній розмір штрафів сплачених в якості заходів впливу за виявлені НБУ / ТУ НБУ порушення.

$$I_8 = \frac{K_{\text{ШЗВ}}}{K_{\text{П}}}, \quad (7)$$

де $K_{\text{ШЗВ}}$ – обсяг штрафів сплачених в якості заходів впливу за виявлені НБУ/ТУ НБУ порушення (за обраний період) (обсяг штрафних санкцій, застосованих НБУ (внутрішньобанківська база));

$K_{\text{П}}$ – кількість порушень, виявлених за результатами останньої інспекційної перевірки НБУ/ТУ НБУ та/або камерального розгляду відповідних матеріалів (зокрема, у структурних підрозділах банку, якщо виїзна перевірка не проводилася взагалі або протягом значного періоду, наприклад більше 2-х років) (результати інспектування НБУ з питань фінансового моніторингу (внутрішньобанківська база)).

Даний показник дозволяє оцінити ступінь тяжкості виявлених порушень та відокремити випадки звичайного недбалства від вчинення навмисного правопорушення.

Здійснення структурного аналізу порушень законодавства, яке регулює запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, забезпечать наступні показники $I_9 - I_{11}$:

I_9 - кількість порушень постанов Правління Національного банку України, що стосуються питань легалізації «брудних» коштів (результати інспектування регуляторними органами з питань фінансового моніторингу (внутрішньобанківська база));

I_{10} - кількість порушень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (результати інспектування регуляторними органами з питань фінансового моніторингу (внутрішньобанківська база));

I_{11} - кількість порушень Закону України «Про банки і банківську діяльність» (результати інспектування регуляторними органами з питань фінансового моніторингу (внутрішньобанківська база)).

I_{12} – співвідношення кількості неідентифікованих клієнтів до загальної кількості клієнтів

$$I_{12} = \frac{K_{НК}}{K_{З}}, \quad (8)$$

де $K_{НК}$ – кількість клієнтів, ідентифікація яких не здійснена відповідно до чинного законодавства у зв'язку з відсутністю ділових відносин (внутрішньобанківська база);

$K_{З}$ – кількість клієнтів, ідентифікація яких здійснена (внутрішньобанківська база).

Значна частка неідентифікованих клієнтів банку, відповідно до чинного законодавства України, може слугувати індикатором:

– порушення вимог постанови Правління Національного банку України № 189 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» щодо приведення у відповідність ідентифікації наявних клієнтів;

– наявності у банку значного відсотка клієнтів, що не підтримують ділових стосунків при одночасній наявності значної кількості фінансових операцій, що стали об'єктом фінансового моніторингу, може також свідчити про певний ризик використання банку для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Суми у показниках з методики легалізації, а саме, K_{13} - сума операцій з переказу іноземної валюти до країни, яка віднесена Кабінетом Міністрів України до офшорних зон та K_{15} - сума переказів за кордон іноземної валюти «з іншою метою», яка може здійснюватись без зовнішньоекономічного контракту, є суб'єктивними показниками рівня легалізації, оскільки саме великі суми можуть бути подрібнені клієнтом на більш малі, тому саме кількість операцій надає змогу відстежити цей факт (показники I_{13} та I_{14}).

I_{13} - кількість операцій з переказу іноземної валюти щодо операцій, сума яких для одного клієнта протягом операційного дня дорівнює або перевищує 50 000 дол. США, і країна, до якої здійснено переказ, віднесена Кабінетом Міністрів України до офшорних зон;

I_{14} - кількість операцій за період (переказ за кордон іноземної валюти «з іншою метою», яка може здійснюватись без зовнішньоекономічного контракту).

Висновки. Кожен із вищенаведених показників відображує певний аспект діяльності у виявленні фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з реалізацією схем щодо легалізації коштів, та оцінки внутрішніх ризиків використання банків з метою відмивання кримінальних доходів, а саме:

- допомагають оцінити стан справ у банку щодо ризику здійснення так званого «розриву ланцюга», смерфінгу¹, залучення банку до «конвертаційної» схеми;

- характеризують ефективність роботи служби фінансового моніторингу банку, надають змогу оцінити ступінь тяжкості виявлених порушень та відокремити випадки звичайного недбальства від вчинення навмисного правопорушення, а також здійснити структурний аналіз порушень законодавства у сфері легалізації коштів;

- в певній мірі можуть слугувати індикаторами залучення банку або його окремих підрозділів до легалізації коштів через зовнішньоекономічні операції, зокрема переказ валюти за кордон.

Практичне використання індикаторів не пов'язане з додатковими витратами банків та регуляторних органів на збір та обробку первинних даних, оскільки розрахунок показників побудований з використанням існуючих статистичних форм, які в обов'язковому порядку подаються до Національного банку України.

Перспективами подальшого розвитку проблеми є здійснення дослідження, аналізу методів, схем відмивання грошей та розробка найбільш оптимальних шляхів їх виявлення з урахуванням досвіду зарубіжних країн, фінансових і правоохоронних органів України для запобігання вчинення відповідних злочинів.

Джерела та література:

1. Про банки і банківську діяльність : [Електронний ресурс]: Закон України за станом на 4 лютого 2011 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
2. Про боротьбу з тероризмом : [Електронний ресурс] : Закон України за станом на 7 жовтня 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=638-15>.

¹ Смерфінг - подрібнення платежів (вкладів), тобто структурування операцій з готівкою без перевищення встановленої законом межі з метою уникнення реєстрації державними органами таких операцій.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : [Електронний ресурс] : Закон України за станом на 18 травня 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=249-15>.
4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : [Електронний ресурс] : Закон України за станом на 1 січня 2011 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>
5. Методика оцінки ризиків використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму : [Електронний ресурс] : за станом на 15 квітня 2010 р. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/Fin_mon/Legal/index_act.htm
6. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 14.05.2003 № 189 за станом на 20 листопада 2007 р. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1030.360.5&nobreak=1>
7. Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України : [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 19.03.2003 №124 за станом на 13 грудня 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1030.1286.0>.
8. Інформаційні матеріали : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.liga.net/news/N0936583.html>.

Следь О.М., Позднякова С.В.

УДК 336

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕОБХІДНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ТЕХНІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА

Недостатні темпи інноваційного розвитку економіки України в значній мірі є обумовленими зниженням питомої ваги машинобудування у сукупній структурі промисловості держави і незадовільним рівнем конкурентоздатності продукції внаслідок швидкого старіння техніко-технологічної бази виробництва підприємств галузі. Темпи і обсяги оновлення основного капіталу підприємств машинобудівного комплексу є вкрай низькими при одночасному високому рівні зносу виробничого обладнання, який складає більше 50% балансової вартості. Однією з головних причин недостатнього оновлення техніко-технологічної бази виробництва є нерациональне управління процесами формування і використання основного капіталу, обмеженість фінансових ресурсів, недосконалість державного стимулювання і регулювання інноваційного розвитку промисловості.

Актуальним питанням теорії та практики управління технічним оновленням виробництва, проблемам державного регулювання технічного розвитку промислових підприємств присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених. Науково-теоретичні і методологічні аспекти відтворення основного капіталу, обґрунтування форм, методів і способів його відшкодування розглядалися у працях В.П. Александрової, Ю.М. Бажала, Д.С. Львової, О.І. Пасхавера, О.М. Цигічка. Значний внесок в дослідження економічних проблем інноваційного розвитку підприємств та процесів інвестиційного забезпечення технічного оновлення виробництва зробили вчені О.І. Амоша, В.І. Захарченко, М.І. Іванов, М.І. Крупка, О.І. Пампура. Завдяки розробкам цих авторів створено вагоме науково-методичне підґрунтя з проблем управління оновленням матеріально-технічної бази виробничих підприємств.

Разом з тим існуючі наукові підходи та економічні методи управління технічним оновленням виробництва не враховують сучасних умов господарювання, які полягають в суттєвому підвищенні ринкових вимог до продукції внаслідок необхідності прискорення темпів інноваційного розвитку, а також процесів економічної інтеграції і глобалізації, які відбуваються в сучасному світі. При цьому результати здійснення технічного оновлення виробництва викликають зміни практично в усіх сферах діяльності підприємства і держави, що обумовлює складність оцінки його ефективності і результативності. Все вищезазначене обґрунтовує потребу у подальшому дослідженні проблем управління технічним оновленням виробництва і оцінки ефективності його здійснення на підприємствах.

Можливості технічного оновлення виробництва необхідно розглядати у взаємозв'язку з процесами формування і використання прибутку підприємства. Формування прибутку передбачає обґрунтування цільової потреби в прибутку в обсягах, необхідних для ефективного забезпечення розвитку підприємства, прогнозування можливостей отримання прибутку за окремими видами діяльності; формування цільових критеріїв норми прибутку по підприємству і забезпечення їхнього досягнення. Метою статті є наукове обґрунтування доцільної та рациональної структури використання чистого прибутку підприємства в умовах необхідності здійснення технічного оновлення виробництва.

Розподіл прибутку є процесом формування і обґрунтування напрямів його подальшого використання відповідно до цілей і завдань розвитку підприємства. У процесі розподілу прибутку підприємства передбачається своєчасна сплата податків і формування фінансових ресурсів, утворених за рахунок прибутку, для розвитку окремих видів діяльності або використання за окремими напрямками. Під час розподілу чистого прибутку підприємства необхідним є формування системи пропорцій поділення прибутку на частину, що капіталізується, і частину, що споживається [1, с.627]. Частина прибутку, що споживається, являє собою кошти, які спрямовуються на виплату дивідендів, матеріальне стимулювання персоналу і соціальний розвиток підприємства. Частина прибутку, що капіталізується, включає кошти, які